

Załącznik 2.

dr Jolanta Lenart

Katedra Pedagogiki Pracy i Andragogiki

Wydział Pedagogiczny

Uniwersytet Rzeszowski

AUTOREFERAT

Imię i nazwisko: Jolanta Lenart

Posiadane dyplomy, stopnie naukowe:

2003-2007

Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Socjologiczno-Historyczny, seminarium doktorskie,

Uzyskany stopień: doktor nauk humanistycznych w zakresie historii, temat rozprawy doktorskiej: *Szkolnictwo w powiecie kolbuszowskim w latach 1944-1975*,

1999-2000

Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie, Wydział Ekonomiczny, dwusemestralne studia podyplomowe: Zarządzanie placówkami oświatowymi,

1979-1983

Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Rzeszowie, Pedagogika opiekuńczo-wychowawcza, uzyskany stopień: magister pedagogiki, temat pracy magisterskiej: *Formy opieki nad dzieckiem w powiecie rzeszowskim w latach 1918-1939*.

Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu:

1 VI 2007-	Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Pedagogiczny: adiunkt,
18 II 2005-28 II 2007	Liceum Ogólnokształcące im. Janka Bytnara w Kolbuszowej: wicedyrektor, pedagog szkolny,
1 IX 2003-17 II 2005	Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Kolbuszowej: pedagog,
1 X 2002- 30 VI 2006	Uniwersytet Rzeszowski, Instytut Biotechnologii: wykłady i ćwiczenia z pedagogiki ogólnej z historią wychowania (umowa o dzieło),
1 IX 1997-31 VIII 2003	Liceum Ogólnokształcące im. Janka Bytnara w Kolbuszowej: wicedyrektor, pedagog szkolny, nauczyciel pedagogiki,
1 IX 1983-31 VIII 1997	Szkoła Podstawowa nr 1 w Kolbuszowej: nauczyciel, pedagog szkolny.

Rozwój naukowy – uzyskanie stopnia doktora

Moje zainteresowania naukowe koncentrują się w obrębie dwóch subdyscyplin pedagogicznych, tj. historii oświaty i wychowania oraz pedagogiki pracy. Głównym zaś przedmiotem moich zainteresowań badawczych są procesy przygotowania uczniów, na różnych etapach kształcenia, do wyboru zawodu i do przyszłej pracy zawodowej oraz do życia społecznego – w okresie Polski Ludowej i w czasach współczesnych.

Problematyką historyczno-oświatową zainteresowałam się jeszcze w czasie studiów. Rezultatem moich zainteresowań były pierwsze badania historyczne, jakie przeprowadziłam w ramach pracy magisterskiej pt. *Formy opieki nad dzieckiem na terenie powiatu rzeszowskiego w latach 1918-1939*. Promotorem pracy był prof. dr hab. Andrzej Meissner.

Po ukończeniu studiów pracowałam w szkole podstawowej, a następnie w liceum ogólnokształcącym i w poradni psychologiczno-pedagogicznej. Wówczas moja aktywność skupiała się na pracy zawodowej i angażowaniu się w aktualne problemy oświatowe.

W trosce o jak najlepszą jakość wykonywanej pracy zawodowej systematycznie dokształcałam się uczestnicząc w wielu kursach i szkoleniach, jak również ukończyłam studia podyplomowe z Zarządzania oświatą. Pozwoliło mi to znacznie poszerzyć swoją wiedzę

o polskim systemie oświatowym oraz zdobyć umiejętności praktyczne w zakresie zarządzania jakością pracy szkoły.

Miałam również okazję porównać funkcjonowanie polskiego systemu oświatowego z systemami innych krajów europejskich. W znacznej mierze przyczyniły się do tego: dwukrotny pobyt we Francji związany z uczestnictwem w stażach dydaktycznych - najpierw w Collège Beaumanoir w Ploërmel, a następnie w Lycée Polyvalent Privé la Mennais st Armel w Ploërmel oraz wielokrotne wyjazdy studyjne do Levoči na Słowacji.

Zdobyte w ten sposób doświadczenia starałam się wykorzystywać w swojej pracy - nauczyciela, pedagoga szkolnego i wicedyrektora szkoły. Chciałam również dzielić się swoimi doświadczeniami z innymi nauczycielami. W tym celu angażowałam się w działania o charakterze popularyzatorskim, głównie na łamach miesięcznika „ASPEKT”, którego byłam współzałożycielem i członkiem redakcji w latach 1993-1998. Publikowane przeze mnie artykuły były skierowane do uczniów, nauczycieli i rodziców i dotyczyły ważnych wówczas zagadnień oświatowych.

Zainteresowanie problematyką oświatową i wychowawczą spowodowało, że w 2002 roku zaczęłam uczęszczać na seminarium doktorskie do prof. dr hab. Włodzimierza Bonusiaka. Pod jego kierunkiem przygotowałam rozprawę doktorską pt. *Szkolnictwo w powiecie kolbuszowskim w latach 1944-1975* i w lutym 2007 roku uzyskałam stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie historii. Pracę recenzowały: prof. dr hab. Maria Kujawska z UAM w Poznaniu i dr hab. Elżbieta Trela-Mazur prof. Uniwersytetu Opolskiego.

Dwa lata później opublikowałam swoją rozprawę doktorską w postaci książki pt. *Historia szkolnictwa w powiecie kolbuszowskim w latach 1944 – 1975* (Kolbuszowa 2009). Powstała ona na podstawie badań prowadzonych w archiwach szkół w powiecie kolbuszowskim oraz w Archiwum Państwowym w Rzeszowie. Celem tych badań było poznanie podstaw funkcjonowania różnych typów szkół w powiecie kolbuszowskim oraz procesów, które miały wpływ na treść i jakość prowadzonej w nich pracy dydaktyczno-wychowawczej. Poszukiwałam także odpowiedzi na pytania, jak w tamtych warunkach funkcjonował uczeń, jak rozwijały się jego zainteresowania oraz aspiracje edukacyjne i życiowe - także, sytuacja nauczycieli w trudnej i często zmieniającej się rzeczywistości.

W tym okresie ukazały się również trzy moje artykuły związane z realizowaną problematyką badawczą. Należą do nich: *Gimnazjum i Liceum w Kolbuszowej. Pierwsze lata*

po wojnie, „Ziemia Kolbuszowska” 2005; Liceum Ogólnokształcące im. Janka Bytnara w Kolbuszowej na przełomie XX i XXI w. (1999 – 2003), „Rocznik Kolbuszowski” 2005 i Odbudowa szkolnictwa powszechnego w powiecie kolbuszowskim w pierwszych latach powojennych (1944 – 1948), „Ziemia Kolbuszowska” 2006.

Obrazują one wysiłek społeczeństwa powiatu kolbuszowskiego zabiegającego o reaktywowanie po II wojnie, szkolnictwa powszechnego i jedyne w powiecie gimnazjum i liceum. Przedstawiają funkcjonowanie tych placówek w nowej powojennej rzeczywistości oraz ich przeobrażenia w kolejnych latach Polski Ludowej, jak również w okresie transformacji po 1989 roku. Wiele uwagi poświęciłam w tych artykułach także uczniom i nauczycielom, ukazując ich sukcesy i podstawowe trudności.

Dalszy rozwój naukowy - charakterystyka dorobku naukowego

W 2007 roku zostałam zatrudniona w Uniwersytecie Rzeszowskim na Wydziale Pedagogiczno-Artystycznym. Powierzono mi prowadzenie takich przedmiotów, jak pedagogika pracy, poradnictwo zawodowe, metodyka doradztwa zawodowego, a następnie również innych na specjalności pedagogika pracy i doradztwo zawodowe.

Moje zainteresowania zagadnieniami oświatowo - wychowawczymi poszerzyły się wówczas o problematykę orientacji i poradnictwa zawodowego.

Charakterystyka przedmiotu badań

Obecnie szczególnie interesuje mnie proces przygotowania młodego człowieka do wyboru zawodu i przyszłej pracy zawodowej w okresie Polski Ludowej i w czasach współczesnych.

Podejmowana problematyka koreluje z jednym z tradycyjnych nurtów badawczych pedagogiki pracy, tj. z obszarem badawczym o nazwie „orientacja zawodowa” (charakterystyki zawodów szkolnych - wiedza o zawodach, diagnoza pedagogiczna, ocena i samoocena możliwości psychofizycznych uczniów, organizacja systemu orientacji i poradnictwa zawodowego), które zostały określone przez jej twórcę Tadeusza W. Nowackiego i przedstawione w formie dekalogu (1978). Ponadto, prowadzone przeze mnie badania, dotyczące współcześnie realizowanego poradnictwa zawodowego, sytuują się w jednym z obecnych obszarów problemowych pedagogiki pracy, tj. "poradnictwo zawodowe", zaproponowanych przez S. M. Kwiatkowskiego (2006).

Opis przedmiotu badań wymaga przede wszystkim przyjęcia określonej konwencji terminologicznej. Jest to konieczne z powodu bardzo zróżnicowanej interpretacji określonych pojęć związanych z przedmiotem badań. Zatem, z punktu widzenia realizowanej problematyki badawczej do najważniejszych pojęć z nią związanych zaliczam następujące: praca, praca zawodowa, zawód (specjalność, specjalizacja), preorientacja i orientacja zawodowa, poradnictwo zawodowe, doradztwo zawodowe, poradnictwo kariery zawodowej.

Praca człowieka to szczególna kategoria współczesnej pedagogiki pracy. Jest ona definiowana z różnych punktów widzenia i stanowi obiekt zainteresowań wielu badaczy, także innych dyscyplin naukowych (np. Cz. Strzeszewski, *Praca ludzka. Zagadnienia społeczno-moralne*, 1978; M. A. Krąpiec, *Człowiek w kulturze*, 1991; T. Nowacki, *Praca ludzka. Analiza pojęcia*, 2008; Z. Wiatrowski, *Praca w zbiorach wartości pracujących, bezrobotnych i młodzieży szkolnej*, 2004; J. Majka, *Rozważania o etyce pracy*, 1986; J. Wilsz, *Teoria pracy. Implikacje dla pedagogiki pracy*, 2009; Z. Wołk, *Kultura pracy, etyka i kariera zawodowa*, 2009; W. Furmanek, *Humanistyczna pedagogika pracy. Praca człowieka*, 2013).

W moich badaniach przyjmuję definicję pracy J. Majki (1986) i rozumiem ją jako indywidualną lub zbiorową formę działalności człowieka, której celem jest doskonalenie jednostki i świata. Taka definicja pracy pozostaje w konieksji do definicji Cz. Strzeszewskiego (1978), zgodnie z którą praca jest wolną, choć naturalnie konieczną działalnością człowieka wypływającą z poczucia obowiązku, połączoną z trudem i radością, a mającą na celu tworzenie użytecznych społecznie wartości duchowych i materialnych.

Definicje te wskazują na konstytutywne cechy pracy człowieka. Jednocześnie dodać należy iż obecnie praca pozostaje także jedną z ważniejszych kategorii etycznych. Z tego punktu widzenia nawiązuje się do nauczania Jana Pawła II, który wielokrotnie podkreślał, że praca jest dobrem człowieka, dobrem jego człowieczeństwa, a poprzez pracę człowiek poniekąd staje się bardziej człowiekiem. Takie rozumienie pracy człowieka pozwala na wyeksponowanie w niej wszystkich ważnych dla rozumienia człowieka – jako osoby – jego właściwości.

W tym także kontekście traktuję **pracę zawodową**, jako jedną z prac realizowanych zgodnie z wymaganiami technologii tę pracę definiujących. Rozumienie zjawisk technologii, która stanowi podstawę pracy w danym zawodzie warunkuje skuteczne i korzystne uczestnictwo człowieka w procesach pracy. Technologie określają zakres niezbędnych kwalifikacji (wiedzy, umiejętności, cech osobowych). Są one jednocześnie terenem i drogą transferu wiedzy naukowej do działalności człowieka. Poznawanie nowej wiedzy przez

pracujące osoby warunkuje możliwość ich partycypacji w danym rodzaju pracy zawodowej. Jednocześnie określa potrzebę i zakres systematycznego doskonalenia i doskonalenia zawodowego.

Pojęcie „**zawód**” podobnie, jak w przypadku „pracy człowieka”, także rozumiane jest w różny sposób. W swoich badaniach pojęciem „zawód”, za *Klasyfikacją Zawodów i Specjalności*, określam zbiór zadań (zespół czynności) wyodrębnionych w wyniku społecznego podziału pracy, będących świadczeniami na rzecz innych osób, wykonywanych stale lub z niewielkimi zmianami przez poszczególne osoby i wymagających odpowiednich kwalifikacji (wiedzy i umiejętności), zdobytych w wyniku kształcenia lub praktyki. Wykonywanie zawodu stanowi źródło dochodów (Dz. U. z 2014 r., poz.1145).

Orientacja zawodowa, to kolejna kategoria rozumiana wieloznacznie. Poszukując definicji najlepiej odpowiadającej moim potrzebom badawczym przyjmuję, iż jest to długofalowy proces pedagogiczny obejmujący całokształt zabiegów wychowawczych, mających pomóc młodzieży w samodzielnym, właściwym i uzasadnionym wyborze zawodu i kierunku kształcenia.

Prowadzona w placówkach oświatowych orientacja zawodowa jest często uzupełniana **poradnictwem zawodowym**, które w moim rozumieniu polega na udzielaniu określonych porad. Dotyczą one najczęściej wyboru zawodu, przygotowania zawodowego, doboru miejsca i stanowiska pracy, doskonalenia zawodowego, zmiany kwalifikacji. Poradnictwo zawodowe dokonuje się w interakcji między doradcą a radzącym się, a jego celem jest zdiagnozowanie predyspozycji zawodowych, instruowanie czy informowanie.

Orientacja i poradnictwo zawodowe są więc traktowane jako uzupełniające się procesy, a różnica pomiędzy nimi polega głównie na tym, że inicjatywa uczestniczenia w poradzie powinna wyjść od osoby zainteresowanej.

Niekiedy możemy również spotkać się z pojęciem „**preorientacja zawodowa**”, którą w okresie Polski Ludowej uznawano za synonim „orientacji zawodowej”, a obecnie wielu badaczy (i to jest również moje stanowisko) utożsamia ją z działaniami wychowawczymi prowadzonymi jedynie w stosunku do dzieci przedszkolnych i w ramach nauczania zintegrowanego.

Z kolei, **poradnictwo zawodowe** bardzo często utożsamiane jest z **doradztwem zawodowym**. Nie wszyscy jednak zgadzają się, iż są to synonimy. Mnie najbardziej przekonuje

argumentacja A. Bańki, który uważa, że poradnictwo zawodowe jest raczej działaniem edukacyjnym, a przy udzielaniu pomocy w tej dziedzinie chodzi nie tylko o sytuacje związane z edukacją. Dlatego też, kładąc akcent nie tyle na procesie, co na aktywnej postawie radzącego się, A. Bańka (1995) definiuje **doradztwo zawodowe** jako proces pomagania ludziom w osiągnięciu lepszego zrozumienia siebie w odniesieniu do rodzaju pracy i środowiska pracy, w odniesieniu do wyboru właściwego zawodu, zmiany zatrudnienia oraz właściwego dostosowania zawodowego.

Zarówno poradnictwo, jak i doradztwo zawodowe powinny być obecnie ukierunkowane na wprowadzanie człowieka w świat wartości.

Tak więc, pojęcia pedagogiki pracy są nie tylko różnorodnie interpretowane, ale także można zauważyć, że wiele z nich ewoluje i zmienia swoją treść (np. pojęcia: „praca zawodowa” i „zawód”), co jest związane zarówno z procesem transformacji w Polsce, jak również z postępem technicznym i technologicznym i procesami globalizacyjnymi.

Pojawiają się również pojęcia nowe. Do takich możemy zaliczyć np. pojęcie: „**poradnictwo kariery zawodowej**” - rozumiane jako całościowy proces wyboru i przystosowania do zawodu, pozostający w interakcji z innymi rolami człowieka (E.L. Herr, S. H. Cramer, 2001). Definicja tego pojęcia ukazuje nowy paradygmat poradnictwa zawodowego, korespondujący z wymogami społeczeństwa wiedzy i pracy. W ten sposób wchodzimy na teren wyzwań cywilizacji informacyjnej wobec zjawisk pedagogicznych.

Podjmując zatem próbę bardziej szczegółowego określenia przedmiotu moich badań, przyjmuję, że są to treści, metody i formy orientacji i poradnictwa zawodowego nakierowanego na dzieci i młodzież przygotowującą się do wyboru zawodu i do przyszłej pracy zawodowej w okresie Polski Ludowej i w czasach współczesnych.

Podkreślając znaczenie podejmowanej problematyki badawczej, pragnę zauważyć, że orientacja i poradnictwo zawodowe to dwie formy realizacji podstawowej misji nauk pedagogicznych, wspomaganie wychowanka (człowieka) w jego rozwoju, w tym przypadku w zakresie planowania przyszłej drogi zawodowej. Wiązą się one z istotą wychowania i jego ukierunkowaniem na przyszłość. Wszak wychowanie człowieka ma zawsze charakter perspektywny i dotyczy tego wszystkiego co będzie dla niego ważne, sensowne i konieczne w przyszłej jego działalności.

Przygotowanie do wyboru zawodu to przygotowanie do życia, do podejmowania samodzielnych decyzji. Podjęcie przez szkołę obowiązku orientacji i poradnictwa zawodowego oznacza skierowanie uwagi młodego człowieka już w szkole podstawowej na sprawy życia społeczno-zawodowego. Mając to na uwadze, na całym świecie dąży się do tego, aby stworzyć sprawnie funkcjonujący system orientacji i poradnictwa zawodowego, co stanowi konieczny warunek rozwoju społeczno-gospodarczego każdego kraju.

Charakterystyka osiągnięć w pracy naukowej

Rezultatem mojej aktywności badawczej są publikacje naukowe i wiele prezentacji konferencyjnych. Do chwili obecnej uczestniczyłam w dwudziestu konferencjach naukowych w Polsce i za granicą, gdzie prezentowałam wyniki swoich badań dotyczące wielu zagadnień związanych z wyborem zawodu w okresie Polski Ludowej i w czasach współczesnych (wykaz konferencji znajduje się w załączniku 5).

W oparciu o wyniki prowadzonych badań, opracowałam wiele artykułów i rozdziałów do prac zbiorowych. Ważne miejsce w mojej aktywności naukowej zajmują także rozważania teoretyczne dotyczące rynku pracy i współcześnie realizowanego poradnictwa zawodowego. Zdając sobie sprawę, że w dalszym ciągu uczniowie nie uzyskują w szkole odpowiedniego przygotowania do przejścia z rynku edukacyjnego na rynek pracy, w swoich publikacjach proponuję różne rozwiązania mające na celu optymalizację pracy szkoły w tym zakresie. Do najważniejszych publikacji z tego zakresu zaliczam następujące:

Współczesne poradnictwo zawodowe – poradnictwo karier. Potrzeby a rzeczywistość (R. Gerlach, A. Kulpa – Puczyńska, R. Tomaszewska – Lipiec (red.), *Wybrane problemy pedagogiki pracy w aspekcie przygotowania do zatrudnienia*, Bydgoszcz 2008) – przedstawiam pożądaną w nowej polskiej rzeczywistości paradygmat poradnictwa zawodowego i oceniam poziom jego realizacji we współczesnej szkole.

Przygotowanie do wyboru zawodu w kontekście przeobrażeń cywilizacyjnych (K. Denek, T. Koszyc, P. Oleśniewicz (red.), *Edukacja jutra*, Wrocław 2009) – w artykule ukazuję ewoluujące podejście do istoty i znaczenia pracy oraz do kwestii wyboru zawodu na tle przeobrażeń cywilizacyjnych. Opisuję wymagania stawiane pracownikom przez współczesny rynek pracy podkreślając równocześnie znaczenie poradnictwa zawodowego.

Wielowymiarowe aspekty pracy w cywilizacji wiedzy (Z. Wiatrowski, I. Pyrzyk (red.), *Nauki pedagogiczne w perspektywie społeczeństwa wiedzy i pracy*, Włocławek 2010) –

charakteryzując początki życia człowieka dokonując eksplikacji stałych i zmiennych czynników wpływających na jego rozwój. Następnie ukazują istotę pracy i zmianę jej treści w różnych okresach historycznych i w czasach obecnych.

Talent nadal wartością do zagospodarowania w procesie budowania karier (K. Denek, A. Kamińska, W. Kojs, P. Oleśniewicz (red.), *Edukacja jutra w kontekście wyzwań współczesności*, Sosnowiec 2011) - przedstawiam rolę szkoły w procesie odkrywania i rozwoju talentów uczniów. Wskazuję możliwość wykorzystania w tym procesie teorii inteligencji wielorakich amerykańskiego psychologa Howarda Gardnera. Przedstawiam również najważniejsze uwarunkowania sukcesów zawodowych ludzi.

Studiowanie pedagogiki wobec oczekiwań i wyborów życiowych młodych ludzi (red. D. Ciechanowska, *Studiowanie w meandrach życiowych wyborów*, Szczecin 2012) – w artykule podjęłam rozważania mające na celu wyjaśnienie, co decyduje o niesłabnącej popularności pedagogiki jako kierunku studiów. Odwołałam się w tym zakresie do wyników własnych badań przeprowadzonych wśród studentów pedagogiki Uniwersytetu Rzeszowskiego w 2010 roku, jak również do wyników ogólnopolskich badań sondażowych.

Kolejna grupa publikacji jest wynikiem kontynuacji moich zainteresowań badawczych ogólną problematyką oświatową i wychowawczą. Związane są z nią dwie książki, które napisałam wspólnie ze Zbigniewem Lenartem oraz dwa artykuły.

Książka pt. *Janek Bytnar „Rudy”. Tradycja a współczesny wzorzec wychowawczy. Dyskurs nie tylko teoretyczny* (Kolbuszowa 2011) – zawiera rozległy przegląd celów i wartości wychowawczych – od najbardziej pierwotnych form, po czasy współczesne, co stanowi wprowadzenie do zaprezentowania na tym tle patriotycznego rodu Bytnarów oraz losów tzw. Pokolenia Kolumbów. Odwołując się do bohaterów z przeszłości, podjęto w publikacji próbę odniesienia się do współczesnych wzorców wychowawczych szkoły i systemu edukacyjnego, a także do zagadnień zwróconych w stronę edukacji przyszłości. Te części zawierają elementy teleologii, aksjologii, aspekty kulturowe (wielokulturowe), psychologiczne i modernizacyjne dotyczące obecnej i progresywnie pojętej edukacji. Książka dostarcza wielu wskazówek do wykorzystania przez obecnych praktyków wychowania.

Z kolei monografia *Juventus Semper Fidelis. 100 lat Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącego im. Janka Bytnara w Kolbuszowej* (Kolbuszowa 2012) - opisuje dzieje Liceum Ogólnokształcącego w Kolbuszowej od jego założenia w 1912 roku, do chwili obecnej. Zawiera najważniejsze fakty i wydarzenia dotyczące powstania i rozwoju tej placówki. Ukazuje

przemiany szkoły, która przez lata swojej działalności zachowała w różnych uwarunkowaniach społeczno-ustrojowych swoją tożsamość edukacyjną i znamieny etos „przedsionka” do świata wiedzy i dróg wiodących do rozwoju osobistego i kwalifikacji zawodowych. Ekspozuje osiągnięcia dydaktyczne i naukowe uczniów, ale także trudności, które szkoła musiała przezwyciężać w swojej 100-letniej działalności.

Artykuł pt. *Rozwój szkolnictwa zawodowego w latach 1944 – 1975 na terenie powiatu kolbuszowskiego* został opublikowany w pracy zbiorowej pod redakcją ks. S. Zycha pt. *Pięć wieków Kolbuszowej 1500/1508 – 2008: studia, szkice i materiały z dziejów miasta i powiatu* (Kolbuszowa 2009) – dokonuję w nim charakterystyki szkół zawodowych utworzonych po II wojnie na terenie powiatu kolbuszowskiego, wraz z ich uczniami i kadrą pedagogiczną oraz typowymi problemami. Szczególną uwagę zwracam na uregulowania prawne oraz na instytucje zarządzające szkolnictwem zawodowym.

Kolejny mój artykuł, to *Alfabetyzacja społeczeństwa powiatu kolbuszowskiego i podstawowa oświata dorosłych w pierwszych latach po II wojnie światowej* („Rocznik Kolbuszowski” 2010), mówi on o działalności środowisk oświatowych, zmierzającej do likwidacji analfabetyzmu wśród dorosłych mieszkańców powiatu kolbuszowskiego. Przedstawia również najczęściej stosowane formy i metody pracy oraz przywołuje trudne sytuacje przełamywania oporu ludności wiejskiej nieprzychylniej własnej edukacji.

Ważnym dla mojego rozwoju naukowego okazał się także udział w dwóch projektach badawczych. Pierwszy z nich związany jest z opracowywanym *Słownikiem biograficznym twórców oświaty i kultury XIX i XX wieku Polski Południowo – Wschodniej*, pod redakcją prof. dr hab. A. Meissnera i dr hab. K. Szmyda prof. UR. Uczestnicząc w niniejszym projekcie opracowałam samodzielnie kilkanaście biografii. Wiele czasu poświęciłam także na analizę materiału biograficznego zebranego w latach 60. XX wieku przez wcześniejszych badaczy i zredagowanie tych biogramów, które spełniały kryteria określone przez komitet redakcyjny Słownika. Tom pierwszy Słownika ukazał się w 2011 roku, zaś tom drugi jest obecnie redagowany (wykaz opublikowanych biogramów znajduje się w załączniku 4).

W ramach drugiego projektu, należę do Międzynarodowego Zespołu Badawczego „Galicja 1772 – 1918” i prowadzę badania dotyczące kształcenia zawodowego oraz zawodów rzemieślniczych w Galicji w okresie autonomii. Efektem prowadzonych badań są dwa wystąpienia konferencyjne związane z przedmiotem badań i dwa artykuły opublikowane w pracach zbiorowych, a mianowicie:

Praca w Galicji. Przygotowanie do zawodu w okresie autonomicznym. Stan badań i potrzeby (A. Kawalec, W. Wierzbieniec, L. Zaszkiłniak (red.), *Galicja 1772 – 1918. Problemy metodologiczne. Stan i potrzeby badań*, t. 3, Rzeszów 2011) – w artykule dokonałam przeglądu najważniejszego dorobku naukowego, który został zgromadzony w Polsce do tej pory, a dotyczy sytuacji społeczno - gospodarczej Galicji w okresie autonomii. Starłam się również zaprezentować ten wycinek ówczesnej rzeczywistości, który jest związany zarówno z zatrudnieniem mieszkańców Galicji, jak i z systemem kształcenia zawodowego.

Środowiska rzemieślnicze i robotnicze Galicji wobec powstania styczniowego, (*Galicja a powstanie styczniowe*, pod red. M. Hoszowskiej, A. Kawalec i L. Zaszkiłniaka, Warszawa - Rzeszów 2013) - skoncentrowałam uwagę na zaangażowaniu galicyjskich rzemieślników w działania konspiracyjne i powstańcze związane z wybuchem i walką zbrojną w trakcie powstania styczniowego. Podjęłam próbę ustalenia poziomu tego zaangażowania, określenia jego form, jak również przedstawiłam konsekwencje jakie ponieśli uczestnicy i sprzymierzeńcy powstania ze strony władz austriackich.

Moje dalsze plany badawcze związane z udziałem w tym projekcie zmierzają do opracowania encyklopedii zawodów rzemieślniczych Galicji.

Wskazanie osiągnięcia naukowego wynikającego z art. 16, ust. 2 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U nr 65, poz. 595 ze zm.)

Tytuł osiągnięcia naukowego: *Orientacja i poradnictwo zawodowe w Polsce w latach 1944-1989*

Autor, rok wydania, wydawnictwo: Jolanta Lenart, 2013, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów, ss. 400.

Cykl artykułów: *Współczesne poradnictwo zawodowe – poradnictwo karier. Potrzeby a rzeczywistość*, [w:] R. Gerlach, A. Kulpa – Puczyńska, R. Tomaszewska – Lipiec (red.), *Wybrane problemy pedagogiki pracy w aspekcie przygotowania do zatrudnienia*, Bydgoszcz 2008; *Przygotowanie do wyboru zawodu w kontekście przeobrażeń cywilizacyjnych*, [w:] K. Denek, T. Koszyc, P. Oleśniewicz (red.), *Edukacja jutra*, Wrocław 2009; *Wielowymiarowe aspekty pracy w cywilizacji wiedzy*, [w:] Z. Wiatrowski, I. Pyrzyk (red.), *Nauki pedagogiczne w perspektywie społeczeństwa wiedzy i pracy*, Włocławek 2010; *Talent nadal wartością do zagospodarowania w procesie budowania karier*, [w:] K. Denek,

A. Kamińska, W. Kojs, P. Oleśniewicz (red.), *Edukacja jutra w kontekście wyzwań współczesności*, Sosnowiec 2011; *Studiowanie pedagogiki wobec oczekiwań i wyborów życiowych młodych ludzi*, [w:] D. Ciechanowska (red.), *Studiowanie w meandrach życiowych wyborów*, Szczecin 2012.

Monografia pt. *Orientacja i poradnictwo zawodowe w Polsce w latach 1944-1989* będąca moim osiągnięciem naukowym, stanowi syntezę rezultatów moich dotychczasowych badań opartych na źródłach archiwalnych, drukowanych oraz wywołanych.

Jest pierwszą w Polsce próbą syntetycznego, kompleksowego i całościowego przedstawienia obrazu orientacji i poradnictwa zawodowego w okresie Polski Ludowej na tle mających wówczas miejsce intensywne przeobrażenia polityczne, oświatowe, gospodarcze i społeczne. W tym wymiarze jest to wypełnienie istniejącej historycznej luki, bowiem zarówno w obszarze orientacji i poradnictwa zawodowego, jak i samej subdyscypliny – pedagogiki pracy, występuje brak opracowań historycznych.

Pomimo, że w okresie Polski Ludowej powstawało wiele opracowań dotyczących tej problematyki, to spełniały one jednak, przede wszystkim cele prakseologiczne, tj. miały ułatwić nauczycielom pracę w zakresie przygotowania uczniów do wyboru zawodu. Na uwagę zasługują prace takich autorów, jak: D. Barzach, (*Co dalej po szkole podstawowej*, 1977); W. Rachalska (*Orientacja i poradnictwo zawodowe w szkole podstawowej*, 1980; *Problemy orientacji zawodowej*, 1987), M. Woyczyńska, (*Orientacja zawodowa w szkole podstawowej* pod red. M. Woyczyńskiej, 1973), K. Lelińska (*Przygotowanie uczniów do wyboru zawodu metodą zajęć praktycznych*, 1985), K. Zielińska (*Preorientacja zawodowa w szkole*, 1975), S. Baścik (*Wybór zawodu a szkoła*, 1974), S. Szajek (*Orientacja i poradnictwo zawodowe*, 1979; *Rola szkół zawodowych i zakładów pracy w orientacji zawodowej*, 1987), W. Brejnak (*Poradnictwo wychowawczo-zawodowe*, 1980), R. Parzęcki, (*Orientacja i poradnictwo zawodowe w pracy szkół zawodowych*, 1985; *Problemy orientacji zawodowej i szkolnej w liceach ogólnokształcących*, 1987); W. Trzeciak (*Przygotowujemy się do wyboru zawodu*, 1980). Pozwalają one poznać treści, metody i formy organizacyjne poradnictwa zawodowego na różnych poziomach pracy szkoły.

Poradnictwo zawodowe to działalność mająca bogatą podbudowę psychologiczną. Oznacza to, że proces poradnictwa zawodowego nie może być realizowany w oderwaniu od psychologicznych teorii rozwoju zawodowego, teorii preferencji i zainteresowań zawodowych i teorii decyzji. Dlatego też w pracy odwoływałam się do dorobku, zarówno psychologów II Rzeczypospolitej (J. W. Dawid, A. Szycówna, J. Joteyko, S. Baley,

B. Biegeleisen – Żelazowski, J. Budkiewicz, J. Kączkowska, S. Studencki, Z. Lipszycowa), jak również do dorobku ich następców, którzy w latach Polski Ludowej, pomimo niesprzyjających warunków dla rozwoju poradnictwa zawodowego, podejmowali wysiłek badawczy, który pozwolił na przedstawienie w nowym świetle wielu wcześniejszych teorii poradnictwa zawodowego oraz stworzenie nowych metod i narzędzi badawczych (K. Czarnecki, Z. Skorny, J. Włodek-Chronowska, M. Czerwińska-Jasiewicz i inni).

Z opracowań ujmujących w sposób syntetyczny zagadnienia orientacji i poradnictwa zawodowego w Polsce w latach 1944 - 1989 należy wymienić jedynie pracę G. Wieczorek *Rozwój i przemiany zawodoznawstwa, orientacji i poradnictwa zawodowego w Polsce w latach 1945 – 1999* (Częstochowa 2004), która jednak ze względu na selektywne ujęcie zagadnień, nie mogła wypełnić istniejącej luki w zakresie przedmiotu badań.

Monografia pt. *Orientacja i poradnictwo zawodowe w Polsce w latach 1944-1989* dzieli się na pięć rozdziałów. Dwa pierwsze wykraczają poza przyjęte w pracy cezurę czasowe i służą jako wprowadzenie w podjętą problematykę badawczą. Zilustrowałam w nich rodowód i historię poradnictwa zawodowego na świecie i w Polsce, od jego starożytnych przesłanek po uwarunkowania powstania i rozwoju pierwszych placówek świadczących pomoc w wyborze zawodu w pierwszej połowie XX wieku. W pozostałych trzech rozdziałach ukazałam dzieje poradnictwa zawodowego w Polsce po II wojnie, kiedy to komunistyczne władze zanegowały jego sens i przyjęły socjalistyczną zasadę równości, zgodnie z którą każdy człowiek jednakowo dobrze nadawał się do każdej pracy. Zaprezentowałam konsekwencje takiego podejścia, zarówno w wymiarze indywidualnym, jak i w wymiarze społecznym oraz gospodarczym. W dalszej części monografii przedstawiłam podstawy prawne oraz formy i metody wsparcia ówczesnej młodzieży w wyborze zawodu, będące elementami stworzonego już później systemu orientacji i poradnictwa zawodowego. Staralam się również prześledzić skuteczność tych działań z perspektywy interesu ucznia.

Ze względu na podjętą problematykę i cele badawcze, badania odwołują się w warstwie teoretycznej do kilku teorii pedagogiki pracy, a mianowicie: do teorii orientacji i poradnictwa zawodowego, teorii wychowania przez pracę, kształcenia zawodowego oraz kwalifikacji zawodowych i kariery zawodowej, jak również do psychologicznych teorii: rozwoju zawodowego oraz preferencji i zainteresowań zawodowych.

Badania mają głównie charakter historyczny - koncentrują się na okresie Polski Ludowej (lata 1944-1989) i są oparte na dość zróżnicowanym materiale źródłowym. Podstawą była kwerenda prowadzona w: Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Archiwum Państwowym

w Rzeszowie, archiwach poradni psychologiczno – pedagogicznych, archiwach szkół podstawowych i średnich. Cennym uzupełnieniem informacji uzyskanych z archiwaliów były źródła drukowane (monografie, poradniki i przewodniki zawodowe, czasopisma, prasa, dokumenty prawne i statystyczne, księgi pamiątkowe, pamiętniki) i źródła wywołane (wspomnienia pracowników poradni wychowawczo – zawodowych, ankieta w grupie nauczycieli i uczniów, którzy w okresie Polski Ludowej pracowali w szkole lub uczęszczali do szkoły).

Oprócz źródeł i opracowań ilustrujących badane problemy w skali ogólnopolskiej, zaprezentowałam także, w sposób bardziej szczegółowy, realizację zadań w zakresie orientacji i poradnictwa zawodowego w województwie rzeszowskim, kierując się przekonaniem, że polityka oświatowa państwa była wówczas na terenie całego kraju jednorodna.

Poza metodami typowymi dla historii (metoda filologiczna, metoda porównawcza i statystyczna), zastosowałam także metody badawcze stosowane w naukach społecznych, jak metodę analizy i krytyki piśmiennictwa oraz sondaż diagnostyczny.

Zastosowane w monografii metody badawcze pozwoliły ukazać obraz orientacji i poradnictwa zawodowego w Polsce w latach 1944 – 1989. Nie jest to obraz korzystny. Pomimo powołania przez państwo wielu instytucji zajmujących się przygotowaniem uczniów do wyboru zawodu i stworzenia skoordynowanego systemu orientacji i poradnictwa zawodowego, to jednak przeciętny uczeń, w dalszym ciągu czuł się osamotniony w procesie planowania własnej przyszłości edukacyjno - zawodowej i odnajdywał wsparcie przede wszystkim u swoich rodziców. Nieudolność ówczesnego systemu orientacji i poradnictwa zawodowego była spowodowana różnymi czynnikami. Najważniejsze z nich, to:

- brak przygotowania nauczycieli do realizacji orientacji i poradnictwa zawodowego,
- niedocenianie przez nauczycieli i część władz oświatowych znaczenia orientacji i poradnictwa zawodowego, prowadzące do minimalizacji i pozoractwa w tym zakresie,
- brak nadzoru pedagogicznego nad realizacją tych zagadnień,
- niewydolność placówek realizujących profesjonalne poradnictwo zawodowe, ze względu na zbyt małą ich liczbę,
- łatwość zatrudnienia oraz zbyt duża ingerencja komitetów partyjnych w sprawy awansu zawodowego, zniechęcająca do większej aktywności w sferze zawodowej.

Stworzony przez władze Polski Ludowej system orientacji i poradnictwa zawodowego nie przyniósł więc oczekiwanych rezultatów i na pewnych poziomach organizacyjnych był fikcją. Mimo to, niektóre rozwiązania okazały się korzystne i mogłyby być także z powodzeniem zastosowane we współczesnej szkole. Jednym z takich jest projekt wypracowany w latach 70. XX w. przez pedagogów pracy pod kierunkiem M. Woyczyńskiej (opisałam go w monografii na stronach 253 – 259), polegający na włączeniu problematyki orientacji i poradnictwa zawodowego do programów poszczególnych przedmiotów szkolnych. Projekt ten był z powodzeniem realizowany w kilku większych miastach w Polsce, m.in. w Krakowie, Łodzi, Poznaniu, Warszawie i we Wrocławiu. Wdrożenie go do współczesnej pragmatyki edukacyjnej, nie wiązałoby się z wielkimi kosztami finansowymi, a z pewnością poprawiłoby przygotowanie uczniów do podjęcia przemyślanych decyzji edukacyjno – zawodowych.

W monografii zaprezentowano więc zarówno dobre, jak i słabe strony poradnictwa zawodowego w Polsce w latach 1944-1989. Mam nadzieję, że ich poznanie przez dzisiejszych teoretyków i praktyków poradnictwa zawodowego może przyczynić się do optymalizacji działań w tym zakresie, a przez to spowoduje lepsze niż do tej pory przygotowanie młodych ludzi do podjęcia wyzwań wyjątkowo trudnego rynku pracy.

